

Kutyłowska, Irena

Poszukiwania zasięgu łączyńskiego zamku na tzw. Podzamczu - stan. 2 w Łęcznej, woj. lubelskie

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 209-212

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IRENA KUTYŁOWSKA

**POSZUKIWANIA ZASIĘGU ŁĘCZYŃSKIEGO ZAMKU NA TZW. PODZAMCZU
– STAN. 2 W ŁĘCZNEJ, WOJ. LUBELSKIE**

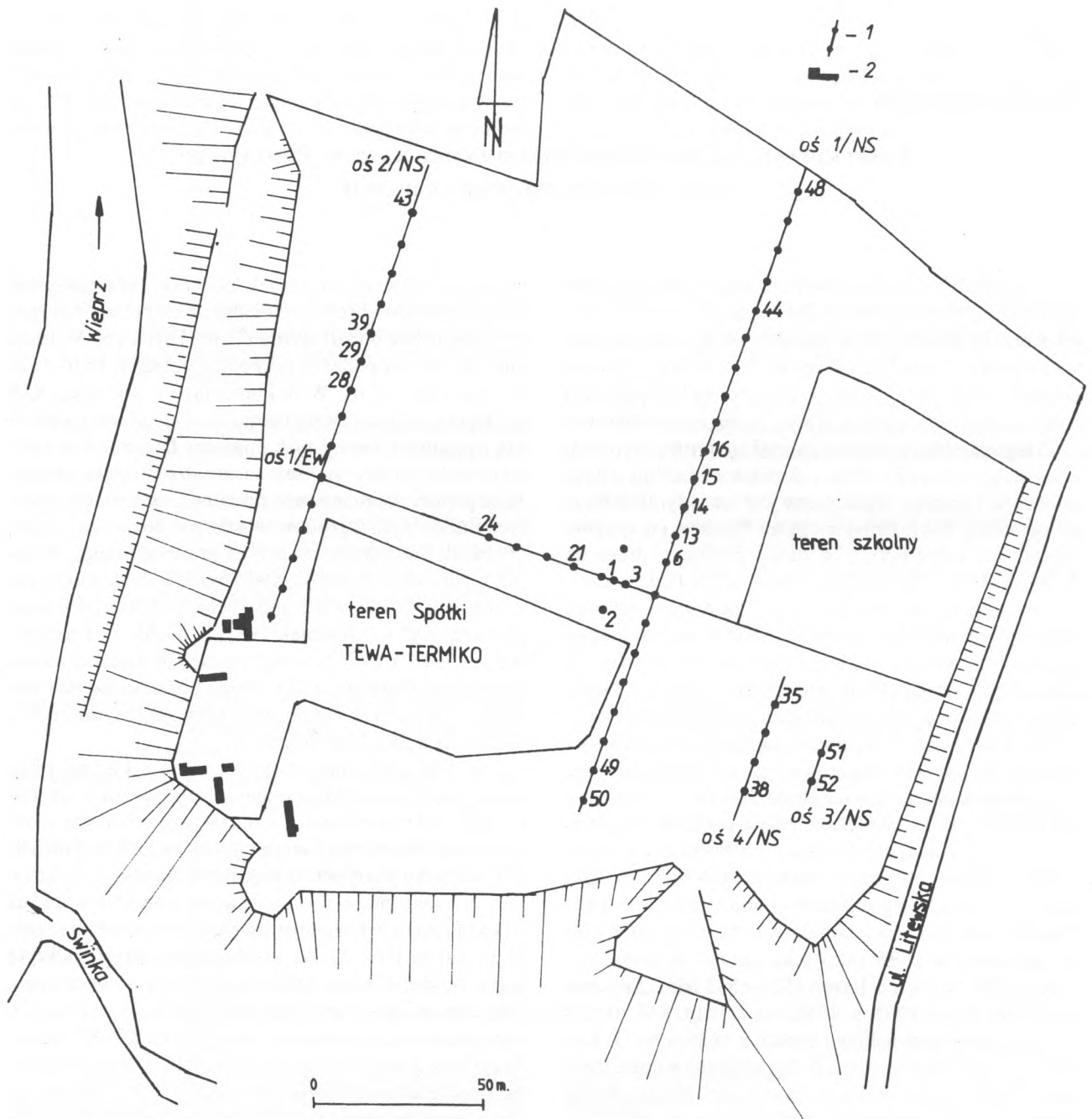
Obecnie w Łęcznej nazwą Podzamcze określane jest duży teren o powierzchni około 20 ha, położony na prawym brzegu Świnki, obok miejsca, gdzie rzeka ta, jako prawy dopływ, wpada do Wieprza. W widłach tych rzek zarówno prawy brzeg Wieprza jak i prawy brzeg Świnki stanowią wysokie, strome skarpy rozległego płaskowyżu. Z tego płaskowyżu nie wyróżnia się formą terenową, w lokalnej topografii, obszar dzisiejszej dzielnicy Podzamcze w Łęcznej. Wydzielony jest on jedynie sztucznie od strony wschodniej szosą na Parczew (w obrębie miasta ulica Litewska), a od strony północnej drogą na Witanów-Kijany (w obrębie miasta ulica Podzamcze). Północną partię tak wyróżnionego Podzamcza zajmują pola i ogrody oraz dziedzińce z zabudowaniami gospodarczymi folwarku, zwanego Podzamcze na mapach z końca XIX wieku (M. Kseniak 1981, s. 64-65). Natomiast, południową partię, mniejszą o powierzchnię około 6 ha dzisiejszego Podzamcza, zajmuje park z drzewostanem z końca XIX wieku i starszymi szpalerami lip, których wiek ocenia się na około 200 lat (M. Kseniak 1981, s. 67). Południowo-zachodnią część tego parku, przy stromych skarpach brzegowych Wieprza i Świnki, zajmują Zakłady półprzewodników TEWA-TERMIKO otoczone wysokim ogrodzeniem i tam tradycyjnie lokalizowany jest łęczyński zamek (ryc. 1) wymieniony po raz pierwszy w 1525 roku jako „*curia in Lanczna*” (J. Kus 1993, s. 3), a w latach 1531-1533 jako „*Lanczna castrum*” (S. Kuraś 1983, s. 136).

Inwentarz łęczyńskiego zamku z 1659 roku (J. Kus 1993, s. 11-15) wymienia: „Za tą kamienicą muru dwie sztuk stoją, między którymi baszta pod okrągłą banią znajdzie się do schowania czego” i dalej po opisie budynków mieszkalnych oraz gospodarczych jest wzmianka o kolejnej baszcie „Wychodząc z tej izdebki ku baszcie murowanej, drzwi żelazne, drugie drewniane. Sionka przed basztą, z której do piwnicy są drzwi. Ta baszta ma drzwi wielkie proste”. Pod koniec tegoż inwentarza, po wymienieniu łaźni i dwóch skarbców (w tym jeden murowany), czytamy: „Dalej nad skarbcem drugie drzwi, ku baszcie górnej murowanej, blachą pobite białą z zamkiem. Nad basztą i skarbcem miejscami skorupa odleciała, od której muru sztuka ku wrotom stała”. Cytowane powyżej mury i baszty to charakterystyczne elementy obronne zamków średniowiecznych. Natomiast, odnotowanie w tymże inwentarzu – wśród przedmiotów ruchomych: „Hakowiec N° cztery. Moździerz wielki N° jeden”

wyraźnie wskazuje, że zamek łęczyński przystosowany był również do obrony z ciężkiej broni palnej. Łęczyński zamek (bez opisu) wymienia też Ulryk von Werdum podczas swojej podróży po Polsce w latach 1670-1672 (J. Kus 1993, s. 6). W dokumentach z początku XIX wieku przy opisie Łęcznej odnotowano: „Zamek Gubernią pospolicie zwany pod miastem Łęczną, a w tym: dworek drewniany większy, baszta staroświecka z muru, dwie podobnie murowane piwnice (...), rozwaliny starych murów (...). Ogrodów włoski sad do morga” i dalej „Folwark Podzamcze zwany, na prawym brzegu Wieprza, o parę stay od zamkowego ogrodu wystawiony, ma w sobie dwór i folwark drewniany (...). Ogród włoski półmorgowy” (J. Kseniak 1981, s. 64-65; E. Leśniewska 1989, s. 7). W XX wieku zaginęła w Łęcznej nazwa Zamek czy Gubernia a dla całego obszaru, dawnej siedziby właścicieli Łęcznej, utrwaliła się jedynie nazwa byłego folwarku Podzamcze.

W 1996 roku z inicjatywy Muzeum w Łęcznej i Katedry Archeologii UMCS rozpoczęto sondażowo-weryfikacyjne badania archeologiczne na wygradzonym w obrębie parku Podzamcze terenie Zakładu TEWA-TERMIKO, tuż przy skarpach brzegowych Świnki i Wieprza. W 1997 roku prace wykopaliskowe kontynuowało już tylko Muzeum w Łęcznej przy zachodniej-nadwieprzańskiej skarpie (ryc. 1). Na przebadanym terenie odkryto partie fundamentowe kamiennego muru obwodowego, oraz uchwycono mury budowli zapewne mieszkalnych i gospodarczych datowanych wstępnie na XV-XVI wiek. Pozyskana z nawarstwień ceramika późnośredniowieczna i wczesnośredniowieczna potwierdza dużo wcześniejsze użytkowanie południowo-zachodniej partii płaskowyżu ze stromymi skarpami wcinającymi się w widły ujścia Świnki do Wieprza (J. Michalak-Ścibór, I. Kutyłowska 1997, s. 188-189; J. Michalak-Ścibór 1998, s. 212-216).

Ze względów organizacyjnych nie ma obecnie możliwości kontynuowania dalszych prac wykopaliskowych na terenie zajęтым przez Zakłady TEWA-TERMIKO. Brak jest też funduszy na systematyczne poszukiwania relikwów łęczyńskiego zamku w obrębie rozległego parku Podzamcze. Dlatego też, w 1998 r. zdecydowano się, w ramach praktyk studentów Katedry Archeologii UMCS (z udziałem pracownika Muzeum Regionalnego w Łęcznej mgr A. Chrzanowskiej), wykonać siatkę odwiertów w obrębie parku Podzamcze poza terenem Zakładów

Ryc. 1. Łęczna, stan. 2, woj. lubelskie. Rozmieszczenie odwiertów na terenie parku „Podzamcze”. Legenda: 1 – główne punkty badawcze, opisano numery odwiertów wymienione w sprawozdaniu; 2 – wykopy badawcze z 1996 i 1997 r.

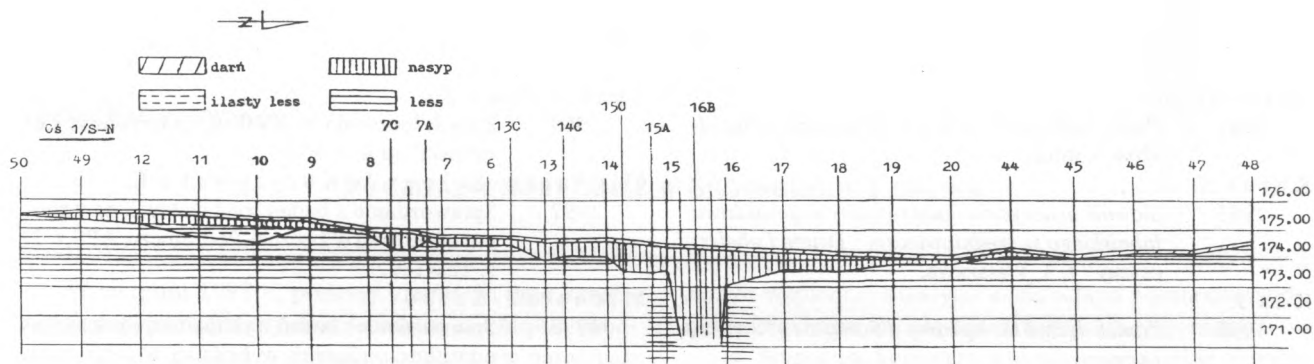
w celu uchwycenia danych pozwalających wyróżnić na tym rozległym obszarze zasięg łączynskiego zamku przynajmniej w kierunku północnym i wytypować miejsca do dalszej sondażowej weryfikacji jego relikwów.

Odwierty oparto o wytyczoną siarkę arową, na osi zbliżonej do kierunku północ-południe. Po pierwszych pięciu próbnym odwiertach, lokalizowano kolejne punkty badawcze w miejscach przecięcia linii arowych (ryc. 1).

Rozpoznanie realizowano etapami starając się przynajmniej kilkoma odwiertami sprawdzić charakter na-

warstwień w różnych partiach parku Podzamcze poza obszarem Zakładów TEWA-TERMICO.

Początkowo wykonano odwierty na osi 1/N-S co 10 m aby wstępnie rozpoznać nawarstwienia i różnice w ich charakterze. W wykonanych na tej osi odwiertach: 6, 13, 14 usytuowanych w centralnej partii parku, zarejestrowano warstwę gruzu ceglano-kamiennego oraz zaprawy i na tym odcinku zagęszczono odwierty co 2,5 m jak też prześledzono zasięg warstwy gruzowej na linii prostopadłej do odwiertu 14 w kierunku wschodnim na

Ryc. 2. Łęczna, stan. 2, woj. lubelskie. Nawarstwienia n osi 1/NS z uchwyconym obniżeniem ewentualnej fosy.

odległość 15 m i zachodnim na odległość 28 m. W efekcie odwiertami tymi wyznaczono w centralnej partii parku zasięg warstwy z materiałami budowlanymi na odcinku długości 24 m na osi E-W i 22,5 m na osi S-N. Zalegająca tam na głębokości około 0,20 m zwarta warstwa gruzowa miąższości od 0,20 do 0,60 m prawdopodobnie może być związana z występowaniem tam relikwów murowanej budowli.

Na linii próbnych odwiertów 3, 1, 4 rozpoczęto realizację osi 1/E-W. Wobec śledzenia na tej osi w odwiertach 21-24 równomiernego i zgodnego z obecną powierzchnią terenu spadku niezakłóconego stropu calca w kierunku zachodnim jak też braku, w zalegającej powyżej warstwie nasypowej, gruzu budowlanego zdecydowano się wykonać odwierty na osi 2/S-N wzdłuż skarpy brzegowej Wieprza z nawiązaniem się, w odcinku południowym tej osi, do profilu północnego wykopu badawczego nr 6b z 1997 roku. Na południowym odcinku osi 2/S-N tj. na odległość 70 m od profilu N wykopu 6b/97 w odwiertach występował gruz kamienno-ceglany i zaprawa co potwierdza występowanie wzdłuż skarpy brzegowej Wieprza relikwów muru obwodowego i w jego sąsiedztwie obiektów mieszkalno-gospodarczych uchwyconych w wykopach z 1996 i 1997 roku. W dwóch północnych odwiertach 28 i 29 na tej osi nie wystąpiła warstwa gruzu budowlanego, a strop lessu calcowego odnotowano już na głębokości 0,6-0,7 m.

Następnie we wschodniej partii parku Podzamcze rozpoczęto realizację osi 3/S-N odwiertami 35-38. Zarejestrowano w nich łagodny spadek lessu calcowego w kierunku północnym zgodnie ze spadkiem dzisiejszej powierzchni terenu i brak w wyżej zalegającej przemieszanej warstwie relikwów murów.

Równocześnie kontynuowano zagęszczanie co 2,5 m odwiertów na osi 1/S-N. Między odwiertami 15 i 16 uchwycono obniżenie terenu wypełnione do głębokości 3,4 m (od współczesnej powierzchni) gruzem kamienno-ceglanym z dużą ilością zaprawy wapiennej oraz piaszczysto-gliniastej zbitej i wilgotnej (ryc. 2).

Ze względów technicznych (zasięg świdra) w odwiertach tych nie osiągnięto stropu lessu calcowego. Maksymalna szerokość tego obniżenia, uchwyconego na odcinku 7,5 m, nie przekracza 10 m ponieważ calec zarejestrowano już na głębokości 1,0-1,2 m w odwiertach 15 i 16. Przy stosunkowo drobnej choć zwartej strukturze gruzowiska wypełniającego to obniżenie, mało prawdopodobnym wydaje się aby natrafiono w tym miejscu na zasypaną piwnicę jednej z murowanych budowli wymienionych w inwentarzu z 1659 r. Przy obecnym rozpoznaniu terenu Podzamcza brak też jest podstaw do jednoznacznego opowiedzenia się za uchwyceniem w tym miejscu zniwelowanej gruzem sztucznej fosy wyznaczającej na płaskowyżu północną granicę łeczyńskiego zamku.

Aby uchwycić takie obniżenie – fosę (?) w zachodniej partii parku Podzamcze kontynuowano arowe odwierty 39-43 na północnym odcinku osi 2/S-N. Nie udało się w nich stwierdzić kontynuacji obniżenia z osi 1/S-N. Należałoby w przyszłości zagęścić do 2,5 m odstępy między odwiertami na północnym odcinku osi 2/S-N.

Jako uzupełnienie pełnego profilu nawarstwień na osi 1/S-N wykonano w jej końcowym północnym odcinku odwierty 44-48 oraz odwierty 49-50 w jej końcowym południowym odcinku.

Odwierty 51-52 (jako początek osi 4/S-N) wykonano na wyniesieniu terenu w południowo-wschodniej, najsłabiej rozpoznanej, partii parku Podzamcze. W odwiertach 52 wystąpił nasyp miąższości ponad 1,6 m z dużą ilością gruzu ceglano-ceglanego i zaprawy oraz kości i polepy co sugeruje, że w tej partii parku należy się liczyć z możliwością odkrycia relikwów obiektu murowanego, być może o charakterze gospodarczym.

W przyszłości należałoby wykopami badawczymi zweryfikować najciekawsze obserwacje poczynione:

- na osi 1/S-N przy odwiertach 6, 13, 14 oraz
- na osi 4/S-N w odwiertach 52, a przede wszystkim zagęścić siatkę odwiertów na terenie parku Podzamcze aby pewnie wyróżnić obszar dawnej łeczyńskiej warowni na rozległym płaskowyżu.

LITERATURA

- K s e n i a k M.
1981 *Parki i ogrody dworskie w województwie lubelskim*, Lublin.
- K u r a ś S.
1983 *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*, „*Dzieje Lubelszczyzny*” t. 3, Warszawa.
- K u s J.
1993 *Zamek łączynski opisany 16 maja 1659 roku*, Łęczna.
- L e ś n i e w s k a E.
1989 Zamek łączynski w XVII w., „*Merkuriusz Łęczynski*” nr 4, s. 4, 7.
- M i c h a l a k - Ś c i b ó r J., K u t y ł o w s k a I.
1997 Sprawozdanie z badań sondażowych na wzgórzu zamowym w Łęcznej-Podzamczu, APŚ, t. 2, s. 188-189.
- M i c h a l a k - Ś c i b ó r J.
1998 Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na stanowisku 2 – Zamek w Łęcznej w 1997 roku, APŚ, t. 3, s. 212-216.

IRENA KUTYŁOWSKA

**EXCAVATIONS DETERMINING THE RANGE OF THE ŁĘCZNA CASTLE IN THE SO CALLED PODZAMCZE,
SITE 2 IN ŁĘCZNA**

The castle in Łęczna, in accordance with the inventory compiled in the 17th century, had defence walls and angle towers of medieval type as well as combat positions adapted for defence by harquebus and mortar. In the 19th century the defence system and the castle itself were in extreme ruin, while still in the 18th century the complex housed the office of the governor, that is, the steward of the Łęczna estate. Hence the name Gubernia came to be used with reference to the former castle. In the 20th century neither the name of the Castle nor Gubernia were used in Łęczna, and

the whole estate received the name Podzamcze, which originally was only connected with the grange located on the northern side of the castle.

At present, there are no visible traces of the castle at the 6 hectares of the Łęczna park. In 1998, sondage and verification boreholes were made which yielded material allowing for restricting the search area to 3 hectares, where the relics of the former castle are to be found. It was also possible to determine the zones where systematic excavations should be carried out first.

Katedra Archeologii UMCS w Lublinie